

Nord for det sydfynske gods Hvidkilde, slynger fra ladegården i øst Løvehavevej sig i retning mod Kirkeby gennem Hvidkilde Løkker og Løvehaveskoven. I 1666 kaldes vejstrækningen fra Egense gennem Hvidkilde Løkker til Kirkeby¹ for Odense-vejen². Løvehavevej, der i dag også er del af Øhavsstien³, må formodes i store træk at være identisk med den gamle Odensevej, hvor en søn af den langelandske landsdommer Erik Kaas (1613-76)⁴ i 1666 tabte den "forsølvede krone".

Den sydfynske adel havde før enevældens indførsel 1660 tit ærinde i Odense⁵, hvilket synes at være den mest oplagte forklaring på navnet. I 1635 kunne en tur – retur med hest og vogn fra Odense til Hvidkilde gennemføres på en dag⁶. Noget langsommere har det formentlig gået i 1504, da dronning Christine med hele sin hofstab den 14.juli på vej til Langeland først aflagde besøg på Hvidkilde⁷.

I Egense og det nærved liggende Ollerup sogn kendes fra middelalderen en række hovedgårde, i Egense sogn, Hvidkilde, Lindskov⁸, Søbo⁹ og landsbyhovedgården Skovsbo¹⁰. I Ollerup sogn kender vi Nielstrup og Bejerholm¹¹, hvor i hvert fald beboerne på Nielstrup boede så tæt ved Odense vejen, at det meget vel kan have været deres foretrukne færdselsvej til Odense.

I 1702 noterede Tåsingepresten Peter Jensen Lucoppidan, under et besøg i Gråbrødrekirken i Odense, at der på en bjælke i domstuen stod navnene på de 3 brødre af Norbyslægten, Iver, Hans og Bendt. Hans Norby skrev sig til Lindskov i 1545, men siden til Uggerslevgård på Nordfyn, hvorefter Bendt Norby stod som enejer af Lindskov¹². Hans søn Erik Norby, der overtog Lindskov, efter moderens død 1572, blev brutalt myrdet i 1585, muligvis på vej til Odense. Mordet skete i august måned på vejen mellem Bobjerg og Kværndrup og blev forøvet af Erik Norbys egen kok¹³. Han var nok ikke af Guds bedste børn, eftersom han bar tilnavnet "Den Onde". Han blev begravet i familiegravstedet i Egense kirke, men hans navn kom ikke på gravstenen.¹⁴ Erik Norby og Sophie

-
- 1 Kirkeby var indtil de store vejreformer i 1790erne et trafikknudepunkt, hvor landevejen fra Svendborg delte sig henholdsvis til Assens og Odense. Ifølge en mundtlig overlevering tidligst omtalt af Ole Vorm 1623-25, har her også været holdt landsting for det sydlige Fyn og øerne syd for. Et naturnavn "Korsjord", kendt fra 1497, hørende til en af Kirkeby kirkes gårde og formentlig også til landsbyhovedgården Kirkeby (i 1576 kendt som Hedegård), lader formode, at her før reformationen 1536 var et kors, hvor vejfarende har holdt andagt.
  - 2 I Sunds Herreds Tingbog 1665-67 (LAO) står under 20.7. 1666: "Jacob Rasmussen paa Lindskov lyser efter en liden forsølvet krone, som en af hans husbonds sønner har tabt i Hvidkilde Løkker, paa Odense Vejen imellem Egense og Kirkeby igaar, om nogen kan gøre ham videnskaber derpaa, vil han deres umage forskyldte".
  - 3 Øhavsstien er med sine 220 km en af Danmarks længste vandreruter, som omkranser Det Sydfynske Øhav
  - 4 Erik Kaas (1613-76). Landkommissær på Fyn og Landsdommer på Langeland. Og ejer af Lindskov gods i Egense sogn og Vejstrupgaard
  - 5 Det var især den fynske adels årlige sammenkomst 13. januar, kaldet landemode og Fynbo landsting, der knyttede den fynske adel til Odense. Desuden boede kongen ofte på Odensegård, hvor adelen deltog i forskellige arrangementer. Odense var også byen, hvor der holdtes lokale rigsrådsmøder, ligesom mønstringen af den fynske adel foregik her. I 1634 købte adelen deres egen gård i Odense, kaldet Adelens Gård, som var dens samlingssted frem til 1660.
  - 6 Odense kærneren Søren Andersens regnskab udviser således: "28. Nov (1635) var min Vogn paa Hvidkilde med Tyge Brahe, frem og tilbage, derfor 3½ Daler". Fra Fyens Fortid. bd. 1, (1916), s. 6.
  - 7 Manuskript til Vilh. Lütken: Langelands Historie (1909) Top. Afdeling (LAO) og Dronning Christines Hofholdningsregnskaber. Red. Villiam Christensen. (1904). Af regnskaberne f.eks i 1507 fremgår det således, at dronningen på en tur fra Svendborg til Odense, overnattede i Årslev.
  - 8 Lindskov ændrede efter 1727 navn til sit nuværende navn Lehnkov.
  - 9 Søbo. Forsvundet hovedgård syd for Hvidkilde Sø.
  - 10 Skovsbogård - nu rideskole. Voldsted blev sløffet 1936.
  - 11 Bejerholm - nu en almindelig landbrugsbedrift.
  - 12 Pastor A.Crones Samlinger om "De gamle Norbyer" og "Eiler Brockenhuus til Søndergaard". Literære Samlinger (LAO).
  - 13 Eiler Brockenhuus' kalenderoptegnelser (Karen Brahes Bibliotek): 13. 8. 1585: "Anno 1585 blef Erick Norby .. skott af sjen egen kock mellem Querndrop och Bobierrig paa en fredag" og 23.8. 1585: "Anno 1585 blef Erick Norby skaath ihiel aff sinn egen kock imellom Querndrop och Bobierrig". - 26.9.1585: "Bleff Erick Norby begraffuen wdy hans sogne kircke Egense paa en thaarsdag".
  - 14 Jacob Madsens visitatsbog. 30.6. 1589: "Lindskoff. Frue Sophie, Erik Norbys, der bleff skott paa Suenborgs veij". "Fru Kerstine døde 72. Onde Erik Norby vnder denne sten, men hans naffn inthet her paa".

Gregersdatter Juels datter Birgitte Norby bragte siden Lindskov ved ægteskab til landsdommer i Fyn, Hans Kaas (ca 1578-1632), som efterfulgtes af sønnen førnævnte Erik Kaas.

De hyppige besøg i Fyns hovedstad gjorde det naturligt, at adelen efterhånden erhvervede sig gårde i Odense, hvortil de kunne trække sig tilbage, når de officielle pligter var overstået.

I 1467 skriver marsk Claus Rønnow sig til Hvidkilde, men allerede i Erik af Pommerns regeringstid - altså senest 1439, havde borgmester og råd i Odense udstedt skøde til Claus Rønnow på Møntergården i Odense. En handling, der af kongen blev underkendt i 1462¹⁵. I 1479 ejer hans svogers enke en gård øst for Sankt Hans kirkegård, som Claus Rønnow tidligere havde været i besiddelse af¹⁶. I Odense er ligeledes bevaret den gård, som Claus Rønnows sønnesøn Eiler Rønnow 1547 lod rejse i Nørregade 62, hvorfra forhuset 1939 blev flyttet til Møntestræde og sammenbygget med en anden Hvidkildeejer Falk Gøyes gård fra 1646, der i dag huser Odense kulturhistoriske Museum.

Hvornår Hvidkilde er kommet i Rønnow-slægtens besiddelse vides ikke med sikkerhed. Claus Rønnows ældste søn Karl Rønnow, der 1475-1501 var biskop over Fyns Stift, skal ifølge flere slægtstavler være født i Svendborg 1445¹⁷. Hvis vi forudsætter, at denne antagelse er korrekt, har Rønnow-slægten måske allerede på det tidspunkt haft tilknytning til en gård i Svendborg?¹⁸ Der kunne i så fald være tale om det "stenhwss" i Svendborg, som Otte Skinkel til Ivernæs fik skøde på 1442-50¹⁹. Otte Skinkels datter Hilleborg var gift med Claus Rønnows svoger, Knud Henriksen Gyldenstjerne²⁰. I årene efter 1446²¹ fik Claus Rønnow Sunds og Sallinge herreder i forlening²² og i 1449 var han voldgiftsmand i en strid i Svendborg mellem Jesse Klo og bystyret²³. Og Claus Rønnow var en af de, der i kongens store bekneb for likvider ydede ham tjenester og pengelån. For

---

15 Danske Magazin (1745ff.), hæfte 3-4, s. 325:

16 Vedel Simonsen: Bidrag til den fyenske kongeborg Rugaards ... Part 1-2. (1843), s. 27. Claus Rønnow var i sit første ægteskab gift med Henrik Knudsen Gyldenstjernes datter Kirsten Henriksdatter Gyldenstjerne. Hendes bror Knud Henriksen Gyldenstjerne var gift med Otte Skinkels datter Hilleborg. (Se note 20)

17 En oplysning som ifølge Aarsberetninger fra det Kongelige gehejmearchiv, bd.I. (1855), s. 25 skyldes den senere biskop i Ålborg, Jens Bircherod, men som arkivar Kall Rasmussen finder "aldeles vilkårlig".

18 1528 erhvervede Joachim Rønnow ejendomsbrev på en jord i Svendborg, som lå syd for moderen Mette Hardenbergs gård.

19 Thiset: Danske Adelige Brevkister (1904), s. 4: "Item Borgword Thomesszen skøtte her Otte Skinckell all sin rettighed i eth stenhwss ok i eth bolehwss ok i jorden mett".

20 Otte Skinkel (d. 10.5. 1449) var søn af høvedsmanden på Hindsgavl Bernike Skinkel til Ivernæs (Wedellsborg) og Hilleborg Christiernsdatter Frille. Otte Skinkel fik sammen med Cecilie Ludvigsdatter Barsebek datteren Hilleborg Skinkel (d. 5.2. 1468), der i sit ægteskab med rigsråd og lensmand Knud Henriksen Gyldenstjerne (1420-1467) fik datteren Anne Knudsdatter Gyldenstjerne (d. 26.6. 1531), der ægtede Peder Bille. En søn af Torben Bille og Sidsel Ovesdatter Lunge. Deres søn Knud Pedersen Bille blev 1516 i Svendborg gift med Markvard Rønnow og Mette Hardenbergs datter Birgitte Rønnow (d. 1527). (Efter Finn Holbeks hjemmeside)

21 Danske Magasin, 5 Rk. s. 122-26: "Her Clawes Rønnow haffwer Swndzherrit oc løste thet ind aff frw Margereta her Anders Nielssens efterleffwe fore en swm, som pante breffwit utwiser, oc haffuer han breff at beholde thet vaffløst i hans dage". Anders Nielsen må ud fra den viden vi har, antages at være identisk med ridder Anders Nielsen Jernskæg (1413-1446) til Dronningholm ved Arresø.

22 14.2. 1459 fik Claus Rønnow kongens stadfæstelse på alle de pantebreve, han af fremfarne konger havde på Sallinge og Sunds herreder, og fritoges for at tilsvare rente, oppebørsel, sagefald, bøde og al kongelig tjeneste deraf. 2.11. 1462 pantsatte kongen til Claus Rønnow "kronens" hærridegaaerde oc len med alle deris kongelige rente oc rettighed oc med ald frihed efter de brevis liudelse, hand der paa bekommen hafver, oc gifvet hannom oc hans arfvinger, at alle de brefve, som er udgifven i 40 marks sager eller der efter udgifvet vorder, icke skulle komme Claus Rønnow eller hans arfvinger til til nogen forhindring i nogen maade". (Secher: Kongens rettertings domme 1595-1604. ((1881-86), s. 508). 29.11. 1466 gjorde kongen videre vitterligt, at Claus Rønnow "for sin gode tjenestes skyld skulle være fri for personlig tjeneste og have det pant, han har af kronen, frit for tyngde og kgl tjeneste, som det brev udviser, han før har fået. Efter Claus Rønnow arvede sønnen, Markvard Rønnow vistnok de to herreder i forlening, i hvert fald fik han nyt pantebrev på dem i 1497, der gjaldt for hans livstid. Efter Markvard Rønnows død 1506 beholdt enken de to herreder, Sunds herred til 1513, da fru Else Thott til Løjtved kom til, og Sallinge herred til 1520, da Anders Reventlow til Søbo overtog det.

23 Rigsarkivets seddelregistratur – Top. Svendborg. 29.4. 1449.

de tjenester pantsatte kongen ham bl.a. hele Svendborgs byskat, fogedret, bøder og told.²⁴ Senest 1462 men efter 1454 har Claus Rønnow endvidere købt to gårde i Sørup sogn ved Svendborg, af hvis jorder to agre i Davids Løkke ”iblandt Sankt Jørgens jord” afståes til Svendborg by²⁵. Det er så et åbent spørgsmål om, Claus Rønnow på det tidspunkt også har fået Sankt Jørgens Hospital i forlening²⁶.

Da Claus Rønnow kom til Hvidkilde tyder det på, at han snart ”begyndte at bygge der”²⁷ Men hvor lå så Claus Rønnows Hvidkilde²⁸, og hvor megen tillid skal man fæste til den gamle vise om Claus Rønnows anden hustru Birgitta Christiernsdatter (Vasa), at hun ” i Svendborg – (lod) Sankt Jørgensgård at bygge – så mangen fattig (at) forsørge der – (som) sit brød måtte tigge – min herre og mine børn de lagde dertil – så tit år efter år – arv og eje både guld og sølv – de måtte slet intet spare – den gård den stander i dag”²⁹.

---

24 Fra boplads til bispeby - Odense til 1559. Odense bys historie (1982). s. 319. I 1459 var det Johan Bjørnsen til Nielstrup, der mod lån til kongen fik pant i Svendborgs byskat og eventuelt andre forleneringer. Og 2. 11. 1462

25 Claus Rønnow købte de to gårde af Løjtved, hvis ejere var Erik Eriksen Løvenbalk og Mette Laurendsatter Ulfeldt. Hendes første ægtefælle Kjeld Axelsen Thott var død 1454. De to agre lå altså udenfor den egentlige Sankt Jørgensgårds enemærker, der ifølge provst Chr. Johan Bredsdorff lå udenfor Kogtved ejerlavs dyrkningsfælleskab. I 1606 førtes retssag mellem arvingerne til Hvidkilde og Svendborg by om retten til ejendommen Davids Løkke.

26 Sankt Jørgensgård må have ligget i Sunds herred i 1486, eftersom alle retssager skulle indbringes for Sunds Herredsting.

27 Sognevidne 22.1. 1486 (Repertoriet 5828). Bodild Nad fra Mosegård i Diernæs tog kontakt til Hvidkilde ”en tid ther offer, at hr.Claus Rønnow havde begyndt at bygge der, og tog husbondhold af hr. Claus og hans embedsmænd, og siden den tid har hr. Claus og hans fogeder og tjenere altid gæstet i Mossegaardh og sat i og af, hvem dem har lystet”.

28 William Norvin (Danske Slotte og Herregårde (1920)) er af den opfattelse, at Claus Rønnows Hvidkilde lå i Dyrehaveskoven – en skov mellem Hvidkilde og Nielstrup. Vilhelm Lorenzen (Fynske Årbøger 1959) derimod argumenterer for ”at denne gård må antages altid at have ligget på sit nuværende sted, ud mod Hvidkilde sø og i lavt, moseagtigt terræn”. Spørgsmålet bliver nok først afklaret, når en ny bygningsundersøgelse foretages. Hvidkildes nuværende ejer har dog udtalt, at der aldrig er fundet brandpletter under det nuværende Hvidkilde.

29 Lisbet Bryskes slægtebog 1651. f. 206a (Karen Brahes Bibliotek). I 1486 fik Sankt Jørgens Hospital egen statut. Manuskript i Karen Brahes Bibliotek. ”Men det træffer sig besønderlig, at ikke engang et Spor af Fru Rønnows Bygning kan kjendes 100 Aar efter, thi da stod der ikke et Fattighus for Lemmerne, men 26 smaa, deels tegltækte deels Straatækte Hytter, hvori de Fattige fandt husly”. (Biskop Engelstoft: S. Jørgens Gaard ved Svendborg. Samlinger til Fyens Historie og Topographie. Bd. 1 (1861), s. 1-44). Ifølge dokument 1482 (?) blev Claus Rønnows svenskfødte hustru optaget i broderskabet i den københavnske Helligåndorden. (Rigsarkivets seddelregistratur -Rønnow). I 1495 overlod Christian I's enkedronning på ny ”den tidligere skjænkede Gaard i Højbrostræde” til stiftelsen, som hun havde købt af Claus Rønnow. Herfor betingede dronningen sig, at prioren og brødrene i Helligåndsklostret ”skulle holde i hospitalet tolv fattige mennesker”. Holger F. Rørdam: Kjøbenhavns Klostre og Kirker (1863), s. 308.